

Kemal Rijken

EIGEN VOLK

Hoe het rechts-nationalisme
Europa veroverde

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het
Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten. www.fondsbjp.nl

**FONDS ^{Bijzondere}
JOURNALISTIEKE PROJECTEN**

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van
Marianne Schönbach Literary Agency B.V.

ISBN 978 90 263 3947 9

© 2019 Kemal Rijken

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagillustraties © Soeren Stache / DPA / ANP Foto (Alexander Gauland),
© Hannah McKay / Reuters / AFP Foto (Nigel Farage), © Joel Saget / AFP Foto /
ANP Foto (Jean-Marie Le Pen), © Marco Bertorello / AFP Foto / ANP Foto (Viktor
Orbán en Matteo Salvini), © Olivier Middendorp Fotografie / Hollandse
Hoogte (Thierry Baudet), © Thibault Camus / AP Photo / Hollandse Hoogte
(Marine Le Pen), © Laurens van Putten / Hollandse Hoogte (Geert Wilders),
© Virginie Lefour / Belga Photo / Hollandse Hoogte (Filip Dewinter)
Foto auteur © Jelmer de Haas

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Eveline

‘Vele regeringsvormen zijn uitgeprobeerd en zullen worden uitgeprobeerd in deze wereld van zonde en ellende. Niemand beweert dat democratie perfect of alwetend is. Inderdaad, er wordt gezegd dat democratie de slechtste regeringsvorm is, met uitzondering van al die andere vormen die van tijd tot tijd zijn uitgeprobeerd.’

– WINSTON CHURCHILL

Voorwoord

De Amerikaanse vlag wappert op het dak van het Capitool. Op het bordes van het kolossale gebouw in Washington DC is een tribune gebouwd, die vol staat met genodigden. Bovenin staan de koorleden van het Mormon Tabernacle Choir, die het patriottische lied ‘America the Beautiful’ zingen. Het is 20 januari 2017 en vastgoedman Donald Trump wordt straks geïnaugureerd als de nieuwe president van de Verenigde Staten. Het is een bijzonder moment in de westerse geschiedenis. Niet alleen wordt voor het eerst in zijn geschiedenis een zakenman het staatshoofd van het machtigste land op aarde, ook hebben de Amerikanen een zogeheten rechtse populist gekozen. Met stemmen van de onderklasse en lagere middenklasse is hij op 9 november 2016 krap verkozen tot president. Het veroorzaakte een mentale aardverschuiving. Met name de gevestigde politiek verbaasde zich over de overwinning van Trump, die heeft aangekondigd alles anders te gaan doen. Europese rechtse nationalisten zoals Marine Le Pen en Geert Wilders zijn juist verheugd over de overwinning van de Amerikaan en voelen zich gesterkt in hun missie.

Nadat het mormoonse koor is uitgezongen wordt Trump beëdigd tot de 45ste president van de Verenigde Staten. Vanaf ongeveer 250 meter sla ik alles gade. Naast me zit een echtpaar van middelbare leeftijd uit Kentucky. Ik ben met ze aan de praat geraakt, want vanwege de strenge beveiliging moesten we hier in de vroege ochtend zijn en zitten we hier al een paar uur. Een van hen heeft mij net toegevoegd op Facebook. Het motregent. Achter mij zitten andere genodigden en daarachter, op de National Mall, staan circa 150.000 trum-

pianen die vooral U-S-A, U-S-A! scanderen. Hun oorverdovende gestamp en gerommel geven mij een onheilspellend gevoel. Alsof er een op hol geslagen kudde bizons komt aangerend. Collega en fotograaf Alexander Schippers staat midden in die menigte. We hebben het contact per telefoon verloren.

‘We dragen de macht van Washington DC over, en geven die terug aan u, het volk,’ hoor ik Trump vanuit de verte zeggen tijdens zijn inauguratietoespraak, die later de bijnaam *American Carnage* – Amerikaans bloedbad – zou krijgen. ‘De vergeten mannen en vrouwen in ons land zullen niet langer worden vergeten. Iedereen luistert nu naar u. U kwam met tientallen miljoenen, om onderdeel te worden van een historische beweging, zoals de wereld die nog nooit gezien heeft.’ Trump somt de problemen in het Amerikaanse hartland op. Moeders met kinderen, gevangen in armoede in de binnensteden en verroeste fabrieken die volgens hem als grafstenen verspreid zijn over het land. ‘Dit Amerikaanse bloedbad stopt precies hier, nu meteen.’ Voortaan krijgt de Amerikaanse arbeider altijd voorrang. ‘Vanaf vandaag is het *America First*, Amerika op de eerste plaats!’ Opnieuw klinkt het U-S-A! U-S-A! vanuit de mensenmassa. Trump vertelt dat de wereld zich voortaan zelf zal moeten redden en dat de Verenigde Staten meer voor zichzelf zullen zorgen. Vertrokken grootbedrijven moeten terugkeren en gewone banen moeten terugkomen naar de staten die economisch hard getroffen zijn. De radicale islam zal worden ‘verbannen van deze aarde’ en vaderlandsliefde zal voorop komen te staan. Trump sluit af. ‘Samen zullen wij Amerika weer sterk maken. We zullen Amerika weer rijk maken, we zullen Amerika weer trots maken, we zullen Amerika weer veilig maken. En ja, samen zullen we Amerika weer groots maken. Dank u. God zegene u. En God zegene Amerika.’

Als de ceremonie afgelopen is, lukt het mij collega Schippers terug te vinden in de menigte. De trumpianen hebben hem niet erg vriendelijk behandeld, vertelt hij, omdat hij van ‘de media’ was. Toch is het gelukt om sprekende foto’s te maken. De volgende dag zijn we bij een bevriende Amerikaanse collega thuis. We kijken naar de televisie. Er is een bijeenkomst in de Duitse stad Koblenz van recht-nationalistische partijen in Europa. Op het podium staat gastvrouw

Frauke Petry van de Alternative für Deutschland met pvv-leider Wilders, Front National-voorzitter Le Pen en Lega-leider Matteo Salvini. Ook het Vlaams Belang-kopstuk Gerolf Annemans en voormalige UKIP-lid Janice Atkinson zijn aanwezig. Achter hen zwaaien militanten met nationale vlaggen en in de zaal klinkt het *Merkel muss weg! Merkel muss weg!* Ik vertel mijn Amerikaanse collega dat mijn nieuwe boek over deze mensen en hun beweging zal gaan. 'Ik wil in kaart brengen hoe deze partijen zich ontwikkeld hebben, wie de sleutelfiguren zijn en hoe ze zich tot elkaar verhouden,' vertel ik. 'Ben je dan nu niet op de verkeerde plek?' vraagt hij. 'Misschien,' zeg ik. Samen kijken we naar de zwaaiende en juichende politici.

Enmaal terug in Nederland ga ik verder met mijn onderzoek en probeer ik zo veel mogelijk rechts-nationalistische politici te spreken te krijgen. Tot mijn verbazing gaat dat redelijk voorspoedig. Van de leiders in Koblenz spreek ik uiteindelijk alleen Salvini en Marine Le Pen niet. Wel lukt het me andere rechts-nationalisten te interviewen zoals Jean-Marie Le Pen, Filip Dewinter, Umberto Bossi, Nigel Farage en Alexander Gauland. Met hen voer ik lange gesprekken. Geert Wilders, Norbert Hofer en Heinz-Christian Strache zijn moeilijker te benaderen maar ik krijg ze uiteindelijk kort te spreken. Verder heb ik interviews met politici uit de lagere rangen van het rechts-nationalistische Europese bestel, die vaak nieuwe inzichten geven en met meer details op de proppen komen.

Naarmate meer rechts-nationalisten toezeggen en het onderzoek mij steeds meer bezighoudt moet ik collega's en vrienden uitleggen waarom deze personen mij zo interesseren. Sommigen verwijten me dat ik met demonen praat of een pact met de duivel gesloten heb – vergelijkbaar met Mefisto uit *Faust* van Johann Wolfgang von Goethe. Ik zie deze politici echter niet als mefisto's, maar als bronnen die mij meer inzicht kunnen geven in de *Werdegang* van de beweging. Dat ik mezelf allerminst in de rechts-nationalistische hoek plaats en sommige van de ideeën van deze politici abject vind, is ondergeschikt aan mijn doel. Ik wil weten wat de rechts-nationalistische politici beweegt en hoe ze zich met zoveel succes in het politieke bestel hebben ingevocht. Om dit te bewerkstelligen benader ik hen zo open mo-

gelijk waardoor zij hun verhaal zo goed mogelijk kunnen doen, zonder kritische vragen uit de weg te gaan.

In dit boek wil ik hun verhaal van binnenuit en natuurgetrouw navertellen, waarbij het ook mijn bedoeling is de mechanismen van deze politieke beweging bloot te leggen. Eveneens interview ik politici van de gevestigde partijen, onder wie oud-premiers en ministers als de Belg Yves Leterme, de Deen Per Stig Møller en de Nederlanders Maxime Verhagen en Jozias van Aartsen. Door met hen te spreken, wordt het perspectief vanuit ‘de andere kant’ duidelijk en kan ik hun dimensies aan het verhaal toevoegen. Naast de interviews leg ik me toe op boeken, artikelen en audiovisuele documenten. Door deze combinatie van interviews en uitgebreid bronnenonderzoek hoop ik de wereld en de geschiedenis van het rechts-nationalisme inzichtelijk te maken.

Dit boek is geschreven met een open vizier en zonder te oordelen over de politici en partijen waarover het verhaalt. Wie verwacht een boek te lezen waarin de rechts-nationalistische beweging etiketten krijgt zoals ‘racisten’, ‘facisten’ of ‘extreemrechts’ zal bedrogen uitkomen. In de media wordt veelal gesproken over ‘populisme’ of ‘rechts-populisme’; termen die critici en tegenstanders van deze beweging vaak tegen hen gebruiken. Ik gebruik die term bewust niet omdat het gaat om een containerbegrip. Wat is een populist? Een populist probeert complexe problemen met simpele antwoorden op te lossen, luidt het. ‘Als de euro mislukt, dan mislukt Europa,’ zei de Duitse bondskanselier Angela Merkel toen de euro in gevaar was. ‘Nationalisme is oorlog,’ zei wijlen president François Mitterrand van Frankrijk ooit, sprekende over het – in zijn optiek – grootste gevaar voor het Europese eenwordingsproject. Dit zijn populistische uitlatingen, maar dan gedaan door politici van de traditionele partijen. Populisme komt niet alleen op rechts voor, maar ook op de linkerflank en in het midden van het politieke spectrum. Politici zoals de Franse president Emmanuel Macron en de liberale Europese voorman Guy Verhofstadt doen eveneens populistische uitspraken, maar dan voor hun eigen kiezersgroepen.

In plaats van het containerbegrip ‘populisme’ hanteer ik in dit

boek de term ‘rechts-nationalisme’. De politici en partijen uit deze beweging zijn immers vaak rechts en nationalistisch. Niet alleen hebben ze rechtse oplossingen voor problemen, zoals hogere straffen of lagere belastingen, ook komen ze soms met linkse oplossingen zoals het verhogen van pensioenen en het beschermen van de eigen arbeidsmarkt. In die zin zou de term ‘nationalisten’ volstaan, maar omdat de meeste partijen zichzelf meestal als ‘rechts’ verkopen heb ik bewust gekozen voor ‘rechts-nationalisme’. Daarnaast spreek ik nadrukkelijk niet over ‘extreemrechts’. Die term is hier voorbehouden aan neonazistische, racistische of identitaire splinterpartijen en -groeperingen. Zij handelen meestal extraparlamentair en weten zeer kleine kiezersgroepen aan zich te binden. Kortom: het boek gaat over politieke partijen die zich op populistische wijze bezighouden met rechts-nationalistische politiek.

Tevens is er nog het veelgebruikte woord ‘racisten’. Uit mijn onderzoek blijkt dat veruit de meeste partijen en politici binnen de rechts-nationalistische beweging niet racistisch zijn. De ideologie van rechts-nationalistische partijen is vaak gebaseerd op etnisch nationalisme waarbij uitgegaan wordt van een bestaande volksgemeenschap die beschermd moet worden. Veel West-Europese rechts-nationalistische politici realiseren zich inmiddels dat niet-westerse immigranten een onderdeel vormen van de samenleving. Daarom moeten deze mensen op den duur assimileren, zo vinden ze, omdat ‘homogene samenlevingen beter functioneren’. Ras of huidskleur zijn in de gewenste assimilatie niet van belang. Het gaat om het spreken van de taal, het overnemen van gewoonten en het tonen van loyaliteit aan de ontvangende natie.

Europa kent een aantal rechts-nationalistische partijen met een zogenoemd racistisch, antisemitisch, fascistisch of ‘donkerbruin’ verleden, zoals het Franse Front National of de Oostenrijkse FPÖ. Anno 2019 zijn binnen die partijen nog relatief kleine groepen op dergelijke gronden actief. Ook komt het nog geregeld voor dat rechts-nationalistische partijen aanhangers van extreemrechtse partijen of groeperingen aantrekken, zoals hooligans en neonazi’s. Het is een gegeven waar veel rechts-nationalistische partijen mee worstelen. Het liefst willen ze burgerlijke partijen zijn die meebesturen,

maar door hun contacten of associaties met extreemrechts – of door eigen uitglidders – worden zij niet voor vol aangezien. In dit boek wordt melding gemaakt van vormen van kruisbestuiving tussen rechts-nationalistische partijen en extreemrechtse groeperingen. Hetzelfde geldt voor banden uit het verleden en voor hun eigen geschiedenis, die in sommige gevallen verweven is met het fascisme. Vrijwel niets blijft onbesproken. Soms worden beladen termen van rechts-nationalisten als ‘massamigratie’ en ‘omvolking’ gebruikt, maar dan wel met aanhalingstekens omdat het functioneel is voor het verhaal.

De focus van *Eigen volk* ligt op West-Europa, waar in de jaren zeventig en tachtig rechts-nationalistische partijen opkwamen door te ageren tegen de komst van grote groepen niet-westerse migranten. De negen landen die ik heb onderzocht zijn Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Italië, Oostenrijk, Zwitserland, Denemarken en Groot-Britannië. In deze landen hebben rechts-nationalistische politici en partijen een significante bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de rechts-nationalistische beweging. De negen landen hebben eigen politieke gewoonten en een eigen geschiedenis. Soms waren het lastige puzzels om te leggen, maar uiteindelijk heb ik vrijwel alles kunnen ontrafelen. De nationalistische politici en partijen in Midden- en Oost-Europese landen zoals Polen, Tsjechië, Roemenië en Hongarije worden in dit boek alleen benoemd of omschreven wanneer zij functioneel zijn voor het totale verhaal. Hetzelfde geldt voor landen als Spanje, Zweden, Finland en Griekenland.

Het verhaal begint rond 1980, wanneer de migratie van grote groepen niet-westerse migranten sociale en integratieproblemen met zich meebrengt. Het boek beslaat dertien hoofdstukken die telkens één gemene deler behandelen. Ieder hoofdstuk vertelt het verhaal van politici en partijen uit twee, drie of meer West-Europese landen zodat de lezer hun overeenkomsten en verschillen leert kennen. De rechts-nationalistische partijen worden niet over één kam geschooren. Iedere partij heeft immers een ander DNA en een andere geschiedenis met unieke leiders en specifieke gebeurtenissen.

Eigen volk is chronologisch opgebouwd. Alle hoofdstukken be-

slaan een bepaalde periode waardoor de verhalen van de politici telkens in hetzelfde tijdgewricht vallen. Zo gaat het eerste hoofdstuk over landen waar het rechts-nationalisme tussen eind jaren zeventig en eind jaren negentig een taboe was. Het tweede hoofdstuk beslaat dezelfde periode en verhaalt over landen waar rechts-nationalistische partijen wel meededen. Het derde hoofdstuk springt verder in de tijd en vertelt over landen waarin rechts-nationalisten na de aanslagen van 11 september 2001 een evolutie doormaakten. In dit geval gaat het om Nederland, Frankrijk en Denemarken, landen met partijen die op dit specifieke onderwerp gemene delers hebben. Ieder hoofdstuk bevat een inleidende alinea over welke onderwerpen het hoofdstuk verhaalt. Zo kan de lezer zich wegwijs maken in de uitgebreide en soms uitdagende geschiedenis van het rechts-nationalisme in Europa. Ik heb ervoor gekozen de resultaten van mijn rondgang door Europa in een verhalende vorm te presenteren, zodat het verhaal de vorm krijgt van een biografie van het rechts-nationalisme in Europa. In de epiloog trek ik mijn conclusies.

Velen beschouwen rechts-nationalisten nog steeds als een fenomeen dat veroordeeld, buitengesloten of in de ban gedaan moet worden. Ik denk dat deze instelling anno 2019 niet houdbaar is omdat de realiteit anders is. Het gaat om een politieke stroming die onderdeel is van Europa en binnen het democratische systeem moet worden uitgedaagd. Dat systeem is in West-Europa erg sterk. In een democratische samenleving moeten alle geluiden en meningen worden meegeënen, ook die van paria's of vermeende demonen, om tot goede uitwisselingen van ideeën, plannen en visies te komen. Uiteindelijk wordt onze democratie daar alleen maar sterker van.

Kemal Rijken

PROLOOG

De aanval

Dwars door het Nederlandse polderlandschap stroomt het riviertje de Linge. Het is een smalle waterweg omringd door dijken, uiterwaarden, boerderijen en kleine dorpen. Een daarvan is het rustieke gehucht Kedichem, waar op zaterdag 29 maart 1986 een bijzondere gebeurtenis plaatsvindt. In het lokale hotel Cosmopolite komen leden van de Centruumpartij (CP) en de Centrumdemocraten (CD) in het geheim bijeen voor een verzoeningscongres. Auto's rijden aan en parkeren in de berm van de dijk waar het hotel tegenaan ligt. Leden stappen uit en sluiten de autodeuren zachtjes. Ze kijken over hun schouder of de kust veilig is en schudden elkaar vlug de hand. Vervolgens lopen ze naar de ingang van het kleine gebouw om binnen te vergaderen. Achter de gesloten witte gordijnen van de vergaderruimte wachten CD-leider Hans Janmaat en zijn secretaresse Wil Schuurman hen op. Ook andere leden, zoals gemeenteraadslid Wim Vreeswijk uit Almere, zijn aanwezig. Met een plastic spateltje roert hij in een kartonnen beker met een oranjebruin ruitenmotief. Op tafel ligt een trommel met gesuikerde kaakjes en staat een aantal plastic kanen, gevuld met warme Douwe Egberts-koffie, en een kan met 'THEE'. Terwijl de laatste partijleden binnendruppelen wordt er nog wat gemompeld. Iemand steekt een sigaret op.

De bijeenkomst in Kedichem, waar gebrouilleerde leden van de CP en CD het willen bijleggen om te kunnen fuseren en met één lijst aan de naderende Tweede Kamerverkiezingen mee te doen, is in het grootste geheim georganiseerd. Niet alleen omdat rechts-nationalistische partijen anno 1986 taboe zijn in Nederland, maar vooral omdat

hun partijbijeenkomsten sinds enige jaren stevast worden verstoord door linkse antifascistische groepen (de zogeheten Antifa of Antifa's). Zij hebben onder meer hun wortels in de wereld van krakers en anarchisten. Een van hen is Jack van Lieshout, alias kraker Jack, uit de Amsterdamse Staatsliedenbuurt, een volkswijk. Ondanks alle geheimzinnigheid is Jack toch achter de locatie van de vergadering gekomen. Terwijl Janmaat, Vreeswijk en Schuurman met het partijka-der koffie en thee drinken in het hotel, zit hij in een huurbusje met acht andere krakers aan boord. Het rijdt voor in een stoet van tiental- len auto's, motoren en busjes die zich over de slingerende rivierdijk naar Kedichem begeeft. De deelnemers komen uit het hele land en willen het fusiecongres verstoren om nieuw electoraal succes van deze beweging bij de Tweede Kamerverkiezingen te verhinderen. De meesten zijn gewapend met stokken en koevoeten, hebben rook- bommen bij zich en dragen brommerhelmen of bivakmutsen. Som- migen dragen dikke jassen om zichzelf te beschermen tegen wapen- stokslagen van agenten. Enkele auto's zijn ook uitgerust met scanners die de coördinaten en plannen van de politie kunnen onder- scheppen. Als het aan Jack ligt, worden de 'fascisten' van de CP en CD vandaag met een lawaaidemonstratie onder druk gezet om het hotel te verlaten. Voor de gevel worden ze dan gefouilleerd en moeten ze zich ontkleden om vervolgens in hun ondergoed te verdwijnen. Het moet een totale vernedering worden, vindt hij. De kraker is erg ge- spannen, want uit ervaring weet hij dat acties van de Antifa niet altijd zonder geweld verlopen. Na een poosje rijden passeert de bus het bord met de plaatsnaam Kedichem. 'Jongens, ik heb nog nooit van dit dorpje gehoord,' zegt hij. 'Dit is een stil plaatsje, maar dat zal na van- daag wel anders worden.' In de bus wordt geknikt en gegrinnikt.

Wie de situatie in Kedichem wil begrijpen moet terug naar het be- gin van de jaren tachtig, toen Janmaat en de pas opgerichte Centrum- partij (CP) landelijke bekendheid kregen om hun destijds controver- siële standpunten over vreemdelingen. Boegbeeld Janmaat had al enige politieke ervaring. Zo was hij in de jaren zeventig actief bij de partijen DS'70 (een kortstondige afsplitsing van de Partij van de Ar- beid) en de Katholieke Volkspartij (die later met andere christelijke partijen fuseerde tot het Christen-Democratisch Appèl; het CDA). In

deze partijen kreeg de politicoloog en docent maatschappijleer geen voet aan de grond. Hij sloot zich in 1981 aan bij de CP en werd al gauw door oprichter Henry Brookman gevraagd om partijleider te worden. Beiden waren het erover eens dat Nederland en zijn cultuur in gevaar zouden komen als de grenzen niet dicht zouden gaan voor nieuwkomers en als er geen stringent integratiebeleid voor de reeds aanwezige immigranten opgezet werd. Deze visie sloeg vooral aan bij autochtone Nederlanders in de oude stadswijken, die hun vertrouwde buurten door de komst van migranten in een rap tempo hadden zien veranderen in multiculturele wijken. In 1982 trok Janmaat de kar voor de CP bij de Tweede Kamerverkiezingen met de term 'Niet rechts, niet links'. Nederland moest volgens hem voor de Nederlanders blijven en het land was 'vol'. Hij had succes. Zeker 68.363 burgers gunden hun stem aan de debutant en hij won één zetel in het parlement. Een unicum, want voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog maakte een landelijke politieke partij zo'n hard onderscheid tussen verschillende bevolkingsgroepen.

De maatschappelijke weerstand tegen de CP bleek groot. Bij de installatie van Janmaat als Tweede Kamerlid op 16 september 1982 stroomde het Haagse Binnenhof vol met demonstranten die tegen 'de fascist' waren en hem het liefst in de coulissen wilden laten verdwijnen. Onder politiebescherming liep hij langs de boze menigte – achtduizend man sterk – het gebouw van de oude Tweede Kamer in om beëdigd te worden. De volkswede had te maken met het 'goed-foutdenken' dat in het naoorlogse Nederland als een soort nationale consensus was ontstaan. Zodra er een persoon, politicus of organisatie met het kamp van nationaalsocialisten en collaborateurs uit de Tweede Wereldoorlog geassocieerd werd, was zijn of haar politieke en maatschappelijke lot bezegeld. Politieke organisaties die door ideologische of persoonlijke banden met de voormalige bezetter in verband gebracht werden, kregen het stempel 'fout' en werden tot politiek verdorven verklaard. Ze kregen tegenwerking op allerlei niveaus in de samenleving. Het goed-foutoordeel werd alom toegepast op Janmaat. De CP-voorman werd door de meeste parlementariërs genegeerd: als Janmaat de Kamer toesprak, verlieten collega's de zaal en keken bewindslieden de andere kant op. Ook veel journalis-

ten besloten tot een boycot van Janmaat. Hoewel het goed-foutdenken zijn werk deed, was het zwarte schaap in kwestie geen neonazi of fascist, maar eerder een xenofobe nationalist met een rechts-liberaal economisch gedachtegoed, die de komst van grote groepen buitenlanders als een groot probleem zag en dit thema aan de kaak wilde stellen. Desalniettemin hielden zich binnen zijn partij lieden op die niet vies waren van neonazistische denkbeelden en een racistische maatschappijvisie, iets wat de Centrubeweging tot aan het einde van haar bestaan parten speelde.

De maatschappelijke, politieke en journalistieke weerzin tegen de CP werd niet overal in het land ondersteund, zo bleek tijdens de tussentijdse raadsverkiezingen van 1983 in de nieuwe gemeente Almere. In deze overlooptgemeente, waar veel autochtone Amsterdammers uit de oude volkswijken naartoe verhuisd waren, behaalde de partij met haar lokale lijsttrekker Wim Vreeswijk 9,1 procent van alle stemmen en kwam ze met twee zetels in de gemeenteraad. Ook hier verliep de installatie van de volksvertegenwoordigers niet zonder slag of stoot. Tientallen antifascistische activisten bestormden het nieuwe stadhuis en moesten door de politie naar buiten geslagen worden. Pas na een bloedige vechtpartij tussen agenten en demonstranten konden Vreeswijk en partijgenoot Ben Fresco geïnstalleerd worden. De fysieke en materiële schade was enorm, onder meer omdat de raadszaal slechts één uitgang van een meter breed had. In hetzelfde jaar werd een partijcongres in het Noord-Brabantse dorp Boekel eveneens verstoord door Antifa's. Er braken gevechten uit tussen de extreemlinkse activisten en een knokploeg van de CP, waarna de volle zaal ontruimd werd. Binnen de partij zelf begon het daarna ook te rommelen. Zo boterde het niet tussen leider Janmaat en voorzitter Nico Konst, die hem in mei 1984 tegen zijn zin was opgevolgd. De twee mannen ruzieden over het partijleiderschap en de daarmee samenhangende partijkoers, waarna de Centrubpartij in het najaar van 1984 uiteenspatte. Janmaat werd geroyeerd, richtte snel zijn eigen Centrumdemocraten (CD) op en bleef in de Kamer zitten. In de nieuwe partij ontwikkelde hij zich tot een alleenheerser die weinig tegenpraak dulde. Ondertussen naderde het belangrijke verkiezingsjaar 1986 met zowel gemeenteraadsverkiezingen als Tweede Kamerver-

kiezingen. Daarom werd op initiatief van onder andere het Almeerse raadslid Vreeswijk een verzoeningscongres in Kedichem georganiseerd. Janmaat kwam, evenals leden uit het actieve kader van de CP. Hoewel het CP-bestuur niet voor de verzoeningspoging te porren was en dus niet kwam opdagen, moesten op deze koude zaterdag in maart de rijen toch gesloten worden om tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 21 mei alsnog met één lijst naar de kiezers te gaan en kans te maken op politieke continuïteit. Het was alles of niets.

Terug naar de dijk langs de Linge, waar kraker Jack met zijn huurbusje het dorpje Kedichem inrijdt. Even denkt hij terug aan de acties op het Binnenhof en in Boekel, waar hij wegens omstandigheden niet bij kon zijn. Daags na die acties hadden vrienden hem verhalen verteld over zijn gemiste kansen. Dat was zuur voor hem, maar gelukkig is hij er vandaag wel bij. Vooralsnog loopt de actie tegen het congres van de Centrubeweging gesmeerd. Eerder op de dag volgden andere krakers met een bevriende *Telegraaf*-journalist het CP-lid Wim Bruyn vanuit Amsterdam richting Utrecht, de plaats van waaruit de CP'ers en CD'ers naar het geheime vergaderadres vertrokken. Jack en de anderen reden dan ook eerst naar de Domstad om daar Antifa's uit de rest van het land naartoe te lokken. Nadat Bruyn tot in Kedichem achtervolgd was en de activisten in Utrecht begrepen dat de vergadering in hotel Cosmopolite plaats zou vinden, reden ze in colonne naar het station van Leerdam. Daar kreeg een toevallig langsrijdende politiewagen hen in de smiezen. Toen de Antifa's op hun scanner hoorden hoe de agenten vanachter het stuur om versterking vroegen, vertrokken ze meteen naar het nabijgelegen dijkdorp. Met portofoons hielden ze elkaar op de hoogte. Volgens de verkenners waren er al een stuk of achttien CP'ers en CD'ers in het hotel. 'Jack, maak je niet druk. We zien wel wat er gebeurt. Het komt wel goed,' zei iemand tegen de bekende kraker. 'God zegen de greep dan maar,' was zijn antwoord.

In Kedichem parkeert het busje in de berm van de dijk, terwijl de andere voertuigen aanrijden. Het is passen en meten. Voortuintjes van dijkwoningen worden door huurbusjes omgeploegd en tuinkabouders worden door kerende personenauto's omvergereden. Voor